

2. प्रेरणा

लट् लकारः

पद	उपसर्गः	धातुः	लकारः	पुरुषः	वचनम्	अर्थः
1. चिन्तयति	-	चिन्त्	लट्	प्रथम	एक.	सोचता है
2. अवगच्छन्ति	अव	गम्	"	"	बहु.	समझ लेते हैं
3. लिखन्ति	-	लिख्	"	"	"	लिखते हैं
4. स्मरन्ति	-	स्मृ	"	"	"	याद कर लेते हैं
5. अवगच्छामि	अव	गम्	"	उत्तम	एक.	समझता हूँ
6. नाशयामि	-	नश् (णिच्)	"	"	नष्ट करता हूँ	
7. स्थापयामः	-	स्था(णिच्)	"	बहु.	रखते हैं	
8. अस्ति	-	अस्	"	प्रथम	एक.	है
9. भवन्ति	-	भू	"	"	बहु.	बनते हैं, होते हैं
10. पठति	-	पठ्	"	"	एक व.	पढता है
11. लिखति	-	लिख्	"	"	"	लिखता है।
12. करोति	-	कृ	"	"	"	करता है
13. प्राप्नोति	प्र	आप्	"	"	"	प्राप्त करता है/प्राप्त होती है

लङ् लकारः

पद	उपसर्गः	धातुः	लकारः	पुरुषः	वचनम्	अर्थः
1. आसीत्	-	अस्	लङ्	प्रथम.	एक	था
2. अभवत्	-	भू	लङ्	"	"	हुआ
3. निरगच्छत्	निर्	गम्	"	"	"	निकल गया
4. आसन्	-	अस्	"	"	बहु.	थे
5. अतिष्ठत्	-	स्था	लङ्	"	एक.	खड़ा रहा
6. अपृच्छत्	-	पृच्छ्	"	"	"	पूछा
7. अरचयत्	-	रच्	"	"	"	बनाया
8. अकुर्वन्	-	कृ	"	"	बहु.	किया
9. चिन्तयति स्म	-	चिन्त्	लट्	"	एक + स्म	सोचा करता था

लट् में स्म लगाने से भूतकालिक अर्थ हो जाता है।

10. पूरयन्ति स्म	-	पूर	लट्	"	बहु+स्म	भर रही थीं
------------------	---	-----	-----	---	---------	------------

लृट् लकारः

1. पठिष्यामि	-	पठ्	लृट्	उत्तम	एक.	पढ़ूँगा
2. लेखिष्यामि	-	लिख्	"	उत्तम	"	लिखूँगा
3. स्मरिष्यामि	-	स्मृ	"	उत्तम	"	याद करूँगा
4. भविष्यामि	-	भू	"	"	"	बनूँगा

प्रथमान्त शब्द— बोपदेवः, कश्चिद्, बालकः, सः, असमर्थः, असौ, अन्ये, छात्राः, मन्दबुद्धिः, अहम्, सफलः, एकः, कूपः, एकः, विशालः, शिलाखण्डः, अनेके, (अनेक) लघुगर्ताः, का, (किसने) सा, (उसने) तत् वयम्, (हम) एते गर्ताः (ये गड्ढे) कश्चित् कर्मकरः—किसी कारीगर ने, गर्ताः—गड्ढे, अहम्— मैं

द्वितीया— सर्वान् विषयान् (सारे विषयों को) तान् (उनको) एकां महिलां एतान् सुन्दरान् गर्तान् (इन सुंदर गड्ढों को) घटान् (घड़ों को) विषयान् (विषयों को) मुग्धबोधव्याकरणम्/मुग्धबोधव्याकरण को

तृतीया—स्थापनेन— रखने से, कोमलैः घटैः (कोमल घड़ों के द्वारा) अभ्यासेन—अभ्यास से, मनोयोगेन (एतेषां—इनका (मनोयोग से) प्रसन्नेन मनसा (प्रसन्न मन से)

चतुर्थी—सुखबोधाय आसानी से समझने के लिए

पञ्चमी—विद्यालयात्

षष्ठी—पाठ्यविषयाणाम् पाठ्य विषयों के 'तस्य/उसका' घटानां—घड़ों के

सप्तमी—बंगदेशे, विद्यालये, अवबोधने, स्मरणे, परीक्षायाम्, (परीक्षा में) कूपसमीपे, कुएं के पास, शिलाखण्डे (चट्टान पर कठोरायाम्—कठोर शिलायां— शिला पर, तस्मिन्—उस कठोर पर कालान्तरे—समय आने पर

अव्ययपदानि नाम, नितान्तम् (बिल्कुल) प्रायः, यत् (कि), शीघ्रम्, (जल्दी) किन्तु, किमर्थम् (क्यों), अत्र, वृथा (व्यर्थ) एकदा, (एकबार) बहिः (बाहर), उच्चैः, प्रतिदिनम्, पुनः पुनः (बारबार) कथम्, सह, अपि, क्रमशः,

सम्बोधनपदानि—मातः। (हे मां) हे बालक

प्रश्नाः

I. निम्नलिखितकथायां मञ्जूषातः रिक्तस्थानानि पूरयत
एकदा बङ्गदेशे एकः --- (i) --- नामकः विद्यार्थी
आसीत्। सः --- (ii) --- न अवगच्छति स्म। एकदा
--- (iii) --- असफलः सः विद्यालयम्
--- (iv) ---। कूपसमीपे शिलाखण्डे --- (v) ---
अपश्यत् महिलां च --- (vi) --- मातः। कः एतेषां

--- (vii) ---। सा अवदत् --- (viii) --- स्थापनेन
एते गर्ताः जाताः। बोपदेवः अचिन्तयत् यदि मृत्तिकाघटानां
स्थापनेन --- (ix) --- भवन्ति तर्हि अहम् अपि
मनोयोगेन --- (x) ---। सः विद्यालयम् आगच्छति।
सः ध्यानेन पठति। विद्वान् भूत्वा (xi) ---
व्याकरणं रचितवान्।

मञ्जूषा

पठिष्यामि, बोपदेवः परीक्षायाम्, गर्ताः, मुग्धबोध-व्याकरणम् पाठ्यविषयान्, गर्तान्, निर्माता, विषयान् अपृच्छत्, घटानाम्, त्यक्तवान्।